

ПАРАДИГМА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

PARADIGM OF INNOVATION DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS MARKET TRANSFORMATION

Щьокіна Є.Ю.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри
економічних систем і управління інноваційним розвитком,
Одеський національний політехнічний університет

Shchokina Evgeniia

Candidate of Economic Sciences,
Department of Economic Systems
and Management of Innovation Development,
Odessa National Polytechnic University

У статті обґрунтовано специфіку інноваційного менеджменту в соціально-економічному розвитку регіонів України в умовах ринкової трансформації. Доведено актуальність активного запровадження системи організаційно-економічних інновацій в контексті сучасного вітчизняного ринку інновацій, що передбачає створення реальних умов для переходу економіки на інноваційно-інвестиційну модель розвитку. Розглянуто просторовий вимір та наукове обґрунтування системи організаційно-управлінських інновацій як необхідної складової соціально-економічного розвитку сучасного регіону, формування механізмів реалізації організаційно-управлінських інновацій в регіоні та науково-методичне обґрунтування етапів їх запровадження. Виокремлено основні пріоритетні завдання наукового забезпечення регіонального розвитку.

Ключові слова: інноваційний розвиток, механізм, система, організаційно-управлінські інновації, соціально-економічний розвиток регіону.

В статье обоснована специфика инновационного менеджмента в социально-экономическом развитии регионов Украины в условиях рыночной трансформации. Доказана актуальность активного внедрения системы организационно-экономических инноваций в контексте современного отечественного рынка инноваций, которая предусматривает создание реальных условий для перехода экономики на инновационно-инвестиционную модель развития. Рассмотрены пространственное измерение и научное обоснование системы организационно-управленческих инноваций как необходимой составляющей социально-экономического развития современного региона, формирование механизмов реализации организационно-управленческих инноваций в регионе и научно-методическое обоснование этапов их внедрения. Выделены основные приоритетные задания научного обеспечения регионального развития.

Ключевые слова: инновационное развитие, механизм, система, организационно-управленческие инновации, социально-экономическое развитие региона.

The purpose of the article is to provide scientific substantiation and formation of the system of organizational and managerial innovations as a necessary component of socio-economic development in the conditions of market transformation. The maintenance of vital functions of the population, the harmonization of economic and social interests, and the safe development of the individual requires careful measures and measures to achieve a balance between social and economic development. At the same time, the main objective is to identify, justify and create effective mechanisms for the implementation of organizational and managerial innovations in the region, which involves the implementation of coordinated changes at all levels of the national innovation system aimed at growth its influence on the economic and social development of the country by creating appropriate attractive internal conditions and increasing the sustainability of the domestic economy to the pressure of external conditions. The system of organizational and managerial innovations serves as a focused and organizing factor, with the use of certain incentive tools that key to the development of the territory, operates in its interests and aims to achieve high socio-economic indicators. The article deals with the substantiation of the specificity of innovation management in the socio-economic development of the regions of Ukraine in the conditions of market transformation. The actuality of the active implementation of the system of organizational and economic innovations in the context of the modern do-

mestic innovation market is proved, which ensures creation of real conditions for the transition of the economy to the innovation-investment model of development. The article deals with the spatial aspect of the system of mechanisms for the implementation of organizational and managerial innovations in the region, the main priorities of the scientific support of regional development, mechanisms of implementation of the system of organizational and managerial innovations and scientific and technical aspects methodological substantiation of the stages of their implementation.

Key words: *innovative development, mechanism, system, organizational and managerial innovations, socio-economic development of the region.*

Постановка проблеми. В умовах зростання взаємної залежності країн інноваційний розвиток став запорукою загального прогресу. Для сучасної економіки України необхідність інноваційного розвитку в умовах ринкової трансформації пов'язана з упровадженням нових ідей в систему управління процесами трансформації господарського устрою та діяльності в регіонах України, що супроводжується пошуком науково обґрунтованих форм та методів регулювання їх соціально-економічного розвитку, а також має бути спрямований на формування нової стратегії інноваційного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань, пов'язаних з інноваційним розвитком, присвячено праці таких вчених, як О. Амоша, Ю. Бажал, В. Базилевич, А. Гальчинський, В. Геєць, П. Єщенко, Б. Кваснюк, П. Мазурок, А. Маслов, В. Новицький, А. Ткач, Л. Федулова, А. Чухно. Як зазначає Л. Кривенко, модель інноваційного розвитку є головним фактором, який виводить країну на передові позиції наукового та соціально-економічного розвитку.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є обґрунтування специфіки інноваційного менеджменту в соціально-економічному розвитку регіонів України в умовах ринкової трансформації, доведення актуальності активного запровадження системи організаційно-економічних інновацій в контексті сучасного вітчизняного ринку інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах інновації перетворюються на найважливіший та найвагоміший ресурс соціально-економічного й технологічного розвитку країни. Створення ефективного внутрішнього ринку інновацій та систематичний аналіз його стану є невід'ємними складовими стратегії інноваційного розвитку країни. Сучасний вітчизняний ринок інновацій передбачає створення реальних умов для переходу економіки на інноваційно-інвестиційну модель розвитку. Усвідомлення необхідності підвищення ефективності економічної діяльності як фундаменту розвитку регіонів визначило, що її вагомим резервом є саме система організаційно-управлінських інновацій, яка формує нове знання, втілене в нових управлінських технологіях, адміністративних процесах та організаційних структурах.

Система організаційно-управлінських інновацій в розвитку регіону як сукупність компонентів, які в процесі взаємодії утворюють єдине ціле, взаємодія яких породжує нові якості, не

притаманні її складовим, породжує зміни, які набувають нових якостей та організаційних особливостей. Система організаційно-управлінських інновацій є цілеспрямованим та організуючим фактором із застосуванням певних інструментів стимулювання, що є ключовими в розвитку території, діє в її інтересах та має на меті досягнення високих соціально-економічних показників.

Забезпечення життєдіяльності населення, узгодження економічних та соціальних інтересів, безпечний розвиток особистості вимагають виважених дій щодо досягнення збалансованості між соціальним та економічним розвитком [1]. Важливо відзначити, що головною метою реалізації системи організаційно-управлінських інновацій є визначення, обґрунтування та створення механізмів її реалізації в соціально-економічному розвитку регіону стосовно здійснення узгоджених змін в усіх ланках системи управління, спрямованих на кардинальне зростання впливу територій країни шляхом створення відповідних привабливих внутрішніх умов та підвищення стійкості економіки до тиску зовнішніх умов [2].

Механізм реалізації системи організаційно-управлінських інновацій повинен визначати таку гармонійність соціального та економічного розвитку, яка покращуватиме якість та безпеку життя, сприятиме соціальному прогресу, що визначає економічні потреби кожної людини. Формування такого механізму складається зі взаємопов'язаних елементів, які включають мету, завдання, планування, аналізування, оцінювання, прийняття рішень, що спрямовані на розвиток регіону та розроблення стратегічної платформи, яка містить соціально-економічний аналіз, SWOT-аналіз, визначення та відбір конкурентних переваг, визначення концепції (бачення) розвитку та стратегічних цілей, яка дає змогу збалансувати взаємно суперечливі вимоги для досягнення результатів у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Реалізація стратегічних напрямів розвитку регіонів здійснюватиметься на основі консолідації зусиль у виробничій, науково-технічній, фінансовій, адміністративно-управлінській сфері із залученням науково-технічного та інноваційного потенціалу області, широкого кола промисловців та підприємців, а також використання передових науково-інформаційних ресурсів.

Пріоритетними завданнями наукового забезпечення регіонального розвитку є:

– наукове обґрунтування регіональної інноваційної, промислової, соціальної політики на довгострокову перспективу;

– надання науково-методичної допомоги органам виконавчої влади та місцевого самоврядування, налагодження регіональної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників зазначених органів, поліпшення системи інформаційного забезпечення розвитку місцевого самоврядування.

Впровадження та реалізація механізмів реалізації системи організаційно-управлінських інновацій у соціально-економічному розвитку регіону має здійснюватися через реалізацію комплексу окремих специфічних механізмів, вжиття організаційних та управлінських заходів, що здійснюватиметься суб'єктами регіонального розвитку області відповідно до плану реалізації регіональної стратегії та інших регіональних програм, а також рішень органів місцевого самоврядування, що приймаються для досягнення визначених цілей соціально-економічного розвитку регіону (рис. 1).

Основним напрямом формування механізму реалізації системи організаційно-управлінських інновацій є створення умов та сприяння соціальному й економічному розвитку регіонів, створення умов конкурентного розвитку регіонів, як наслідок, підвищення якості життя та добробуту населення. Мета формування та запровадження механізму реалізації системи організаційно-управлінських інновацій полягає у створенні активного середовища як дієвої системи та взаємодії стейкхолдерів соціально-економічного розвитку регіонів, які його забезпечують, отже, створенні системи механізмів реалізації організаційно-управлінських інно-

вацій, які повинні гнучко реагувати на можливі зміни ситуації в регіоні.

Механізми реалізації системи організаційно-управлінських інновацій передбачають такі етапи.

1) Визначення механізмів реалізації системи організаційно-управлінських інновацій має здійснюватися з урахуванням того, що їх склад та зміст обґрунтовуються завданнями створення економічних, організаційних, нормативно-правових та інших передумов для реалізації основних принципів соціально-економічного розвитку регіону; головними інструментами цієї реалізації є послідовне розроблення програм та угод регіонального розвитку.

2) Під час визначення механізму запровадження системи організаційно-управлінських інновацій та процедури його реалізації обґрунтовуються такі складові:

– нормативно-правове забезпечення пропозиції про внесення змін до наявних або розроблення нових нормативно-правових актів; перелік раніше прийнятих рішень місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, які підлягають зміні, та зміст цих змін;

– організаційне забезпечення, тобто пропозиції щодо вдосконалення розподілу повноважень та функцій, налагодження ефективної взаємодії між територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади, місцевою державною адміністрацією, органом місцевого самоврядування стосовно соціально-економічного розвитку регіону, зокрема щодо реалізації частини повноважень центральних органів виконавчої влади;

– формування (реальна робота) агентства регіонального розвитку та сприяння розвитку інфраструктурної підтримки підприємництва;

– сприяння розвитку інфраструктурної підтримки підприємництва;

Рис. 1. Просторовий вимір системи механізмів реалізації організаційно-управлінських інновацій в регіоні

– сприяння розвитку науково-виробничих об'єднань, регіональних центрів передачі високіх технологій;

– доцільність створення в структурі Ради міністрів обласних, Київської міської державної адміністрації на базі певних галузевих управлінь (відділів) спеціального підрозділу, відповідального за розроблення та реалізацію системи організаційно-управлінських інновацій;

– доцільність утворення дорадчого органу, а саме координаційної ради розвитку регіону, визначення його функцій, порядку роботи;

– забезпечення участі громадських організацій, населення в розробленні та реалізації системи організаційно-управлінських інновацій.

3) Фінансово-економічний механізм має орієнтуватись на підвищення фінансової спроможності регіону до рівня, достатнього для його ефективного розвитку, подолання диспропорцій з урахуванням особливостей регіону, його потенціалу щодо адаптації до ринкових умов господарювання, розширення повноважень місцевих органів влади шляхом:

– формування збалансованого місцевого бюджету на реальній дохідній базі та оптимізованих видатків за мінімальними нормативами бюджетної забезпеченості;

– закріплення за місцевим бюджетом на довгостроковій основі часток загальнодержавних податків, зборів та трансфертів;

– об'єднання на договірних засадах фінансових ресурсів місцевого органу виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до розв'язання спільних регіональних та міжрегіональних проблем розвитку;

– розпорядження об'єктами державної власності, що мають особливе значення для розвитку регіону;

– одержання на засадах конкурентності субвенцій з державного бюджету на виконання інвестиційних проектів, які мають високу економічну ефективність чи спрямовані на розбудову регіональної інфраструктури;

– визначення показників видатків державного та місцевого бюджетів, необхідних на подальші бюджетні періоди для завершення програм (проектів) регіонального розвитку, реалізація яких триває більше одного бюджетного періоду;

– надання регіону на конкурсній основі субвенцій з державного бюджету на виконання інвестиційних проектів;

– підтримки та розвитку підприємництва;

– формування інфраструктури й розвитку ринків землі та іншого нерухомого майна (зокрема, продажу на конкурентній основі земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у комунальній власності, земельних ділянок, які перебувають у користуванні підприємств і не використовуються ними понад двох років) з визначенням інвестиційно привабливих територій, розробленням та

затвердженням для них спеціальних правил забудови;

– створення регіонального небанківського фінансового сектору (кредитно-гарантійних установ, фондів сприяння розвитку підприємництва, страхових, інноваційних та інвестиційних фондів);

– кадрового забезпечення, тобто налагодження (разом з національною) регіональної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

– інформаційного забезпечення, тобто створення (разом з державною) регіональної інформаційної системи та системи моніторингу реалізації системи організаційно-управлінських інновацій;

– науково-проектного забезпечення (перелік, зміст, виконавці та терміни розроблення необхідних наукових і проектних робіт, надання науково-методичної допомоги органам місцевого самоврядування та їх посадовим особам тощо).

Науково-методичне обґрунтування запровадження механізмів реалізації системи організаційно-управлінських інновацій передбачає такі механізми.

1) Нормативно-правовий механізм є найбільш дієвим інструментом підтримки державою будь-якого новаторства та запорукою формування ефективної моделі соціально-економічного розвитку національної економіки, а також складається з нормативно-правової (законодавчої) бази, що регулює регіональний розвиток; містить нормативні акти найвищої юридичної сили та кодифіковані нормативно-правові акти; регламентує дії та окреслює правові норми поведінки суб'єктів господарювання.

2) Інституціональний механізм складається з бази, яка формує ступінь сприйняття громадянами суспільних відносин або явищ, що регламентуються нормативно-правовою складовою. Визначає ставлення до власності, суспільних обов'язків та виконання нормативно-правової бази. Ця складова реалізується через особисті переконання та неформальний аспект інституційного середовища (так званий соціальний капітал). Особливої актуальності набуває в Україні в межах здійснення адміністративно-територіальної реформи.

3) Фінансово-економічний механізм – це сукупність економічних важелів, за допомогою яких держава управляє територіями, а органи місцевого самоврядування забезпечують реалізацію своїх господарських функцій. Елементи економічного механізму управління територіями включають бюджетне регулювання, стимулювання фінансово-економічних можливостей окремих територій, податкове регулювання, інвестиційне регулювання, регулювання майнових відносин та господарської діяльності орга-

нів місцевого самоврядування й місцевих державних адміністрацій, касове планування по окремих територіях тощо.

4) Інфокомунікаційний механізм – це співробітництво між державою, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) і юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, а також фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому чинним законодавством, з урахуванням продуктивного діалогу між суспільством, бізнесом та владою.

5) Механізм державно-приватного партнерства – це механізм, за допомогою якого держава успішно вирішує завдання з ефективного управління, модернізації та розвитку соціально важливих інфраструктурних об'єктів. Він визначає організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів з приватними особами та основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі, виступає ключовим ефективним інструментом стимулювання місцевого економічного розвитку та досягнення стратегічних цілей розвитку регіонів.

Потужним важелем механізму соціально-економічного розвитку регіонів є позиціонування та підтримка сучасного менеджменту з боку держави, зокрема за допомогою наявної нормативно-правової бази. Слід відзначити, що сьогодні в нашій країні існує велика кількість нормативно-правових документів, задекларовано державні інноваційні програми. Основним законодавчим актом у сфері планування в системі державного регулювання економіки в Україні є Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програми економічного і соціального розвитку України» від 2000 р., який визначає правові економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного й соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного та соціального розвитку держави.

Розвиток найважливіших напрямів інноваційної діяльності території має забезпечуватися завдяки реалізації відповідних державних програм. Сьогодні в Україні реалізовується декілька державних програм у сфері інноваційного розвитку промислового сектору, таких як «Горизонт 2020», що є найбільшою програмою Європейського Союзу з фінансування науки та інновацій із загальним бюджетом близько 80 млрд. євро, розрахованою на 2014–2020 рр. [3]; «Інноваційна Україна-2020», що зумовлена

необхідністю якнайшвидшого переведення вітчизняної економіки на рейки інноваційного розвитку [4]; Рекомендації парламентських слухань на тему «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [5]; Програма визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017–2021 роки [6].

Незважаючи на наявність в Україні низки концепцій та програм щодо розвитку науки та інновацій, а також періодичне обговорення проблем інноваційної та науково-технічної діяльності на парламентському рівні, прийняті рекомендації здебільшого не реалізуються, фінансові, кредитні, податкові, митні та інші важелі забезпечення розвитку інноваційної діяльності не працюють. Це є основною причиною гальмування процесу передачі результатів досліджень з наукових установ та вищих навчальних закладів до реального сектору економіки. В Україні практично немає поширених, як у розвинених країнах, механізмів підтримки трансферу результатів досліджень. На думку аналітиків [7; 8], однією з головних причин та одночасно джерелом інноваційних ідей є потреби ринку, а основними проблемами, що перешкоджають реалізації інноваційного потенціалу реального сектору України, є обмеженість фінансування, відсутність інститутів та науково-технічної підтримки й реалізації великих проектів; недостатня концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках; відсутність мотивації інноваційної діяльності в контексті розвитку території.

Зазначимо також, що формування механізмів управління розвитком регіонів в Україні набуває особливого значення щодо сучасного розуміння особливостей функціонування інституту місцевого самоврядування в територіальній організації влади в Україні, динаміки її становлення в умовах демократизації суспільства, спрямованості на задоволення потреб громадян.

Висновки. Таким чином, для вирішення проблем інноваційного розвитку в умовах ринкової трансформації необхідними є застосування інноваційних підходів до управління, ефективність взаємодії, форм та методів у рамках економічного механізму державного регулювання. У сучасних умовах пріоритетні завдання забезпечення інноваційного розвитку повинні охоплювати регіонально-інноваційну, промислово, соціальну політику на довгострокову перспективу, запровадження механізмів реалізації системи організаційно-управлінських інновацій та поліпшення системи інформаційного забезпечення розвитку місцевого самоврядування завдяки реалізації відповідних державних програм.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Курчаев Ш. Концептуальные основы формирования стратегии социально-экономического развития региона. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 3: Экономика. Экология*. 2010. № 2. Т. 3. С. 21–27.
2. Організація та управління інноваційною діяльністю / за ред. П. Перерви, С. Меховича, М. Погорелова. Харків : НТУ «ХПІ», 2008. 1025 с.
3. Програма «Горизонт 2020» : Проект Комітету Верховної Ради України. URL: <http://mon.gov.ua> (дата звернення: 1.02.2019).
4. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В. Гейця та ін. Київ : НАН України, 2015. 336 с.
5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів : Проект Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти. URL: <http://kpo.rada.gov.ua> (дата звернення: 5.03.2019).
6. Про деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017–2021 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1056. URL: <https://menr.gov.ua> (дата звернення: 12.03.2019).
7. Вігода А., Боврон Б., Мамонова В. та ін. Розроблення та впровадження стратегічного плану розвитку регіону : практичний посібник / за ред. С. Санжаровського. Київ : К.І.С., 2008. 214 с.
8. Мельник А., Монастирський Г. Концептуально-правові засади побудови технологій управління муніципальними утвореннями. *Вісник Тернопільського національного економічного університету. Економічна думка*. 2005. Вип. 3. С. 7–25.